

Retrat de l'artista adolescent

Cristina Jutge

Centre d'Estudis Dalinians

Diari *El Punt*, 12 de setembre de 2005

Si cerquem al diccionari la definició d'*autoretrat* trobem: "Retrat d'algú fet per ell mateix". I això és el que fa Dalí en nombroses ocasions al llarg de la seva vida. M'agradaria però, centrar-me en la major part dels autoretrats duts a terme per un Dalí molt jove, els realitzats entre els quinze i els disset anys, és a dir, de 1919 a 1921.

Aquests retrats són especialment interessants en tant que revelen una intenció: la imatge que Dalí ens vol oferir d'ell mateix. Són un intent d'autoafirmació tant en l'àmbit personal com en l'artístic. Partint d'aquesta premissa, podem dir que els autoretrats d'aquests anys estan íntimament lligats dels diaris de joventut que Dalí va escriure entre 1919 i 1920 i que, l'any 1994, Fèlix Fanés edità sota el títol *Salvador Dalí. Un diari: 1919-1920. Les meves impressions i records íntims*.

En aquest diari, trobem un Salvador Dalí que escriu de manera gairebé diària, que deixa constància de la seva activitat quotidiana i de les seves opinions en política i en matèria artística. Un Dalí entusiasta, impetuós, sentimental i romàntic que es deleix per passar els estius a Cadaqués i poder pintar, molt interessat per l'impressionisme que havia conegut de la mà de Ramon Pichot. Prova d'això és una carta que Dalí escriu al seu oncle Anselm Domènech el 1920, i també inclosa en el seu diari, que he considerat oportú reproduir parcialment per la relació que trobarem amb els quadres d'aquests anys:

"Estimat tio,

He passat un (estiu) deliciós, com tots, en el poble ideal i somiador de Cadaqués. Allí, vora la mar llatina, m'he assedegat de llum i de color. He passat els jorns xardorosos d'estiu pintant frenèticament i esforçant-me en traduir la incomparable bellesa del mar i de l'assolellada platja.

Com més va més càrrec em faig de lo difícil que és l'art; però com més va, més gaudeixo i més m'agrada. Continuo admirant els grans impressionistes francesos en *Manet, Degas, Renoir*. Siguen aquests els que orientin amb més fermesa el meu camí. He canviat quasi totalment de tècnica i en les gammes aquestes són molt més clares que abans, havent desertat completament els blaus i vermells foscos que abans contrastaven (inharmònicament) amb la claredat i lluminositat dels altres.

Continuo no preocupant-me gens del dibuix, del que prescindeixo totalment. El color i el sentiment és en lo que dirigeixo els meus esforços.

[...] El retrat m'interessa cada jorn més, encara que el considero tècnicament com un paisatge o un bodegó [...]"

No qüestionaré les paraules del propi Dalí però, pel que fa als autoretrats d'aquests anys, a banda de ser un exercici pictòric, ¿no podem considerar-los com la manifestació de la consciència de la seva singularitat?

Si tornem al diari altra vegada, trobem un Dalí que a l'abril de 1920, en saber que el seu pare ha decidit que cursi estudis a l'Escuela Especial de Pintura, Escultura y Grabado de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid, afirma: "Seré un geni, i el món m'admirarà. Potser seré menyspreat i incomprès, però seré un geni, un gran geni, perquè n'estic cert".

Des de ben aviat, queda palesa la voluntat de Dalí de ser pintor i del fet que serà l'exercici de l'activitat pictòrica el que li permetrà convertir-se en un geni. Ja pels volts de 1919 (1), s'autoretrata pintant al seu estudi de Cadaqués, i, com les paraules del mateix Dalí ens descriuen més amunt, hi podem copsar el seu interès per l'impressionisme, el color, dominant els tons roses i els vermellorsos i, sobretot, per l'estudi de la llum. Així mateix, si analitzem *Autoretrat a l'estudi*, pertanyent a la col·lecció del The Salvador Dali Museum de St. Petersburg (Florida), podem pensar que potser Dalí tenia coneixement de les primerenques obres fauistes que Matisse pintà l'estiu de 1905 a Cotlliure i que, fins al 2 d'octubre de 2005, es poden veure a la magnífica exposició que acull el Museu d'art modern de Ceret: *Matisse-Derain. Collioure 1905, un été fauve*. La coincidència del tema dels interiors lluminosos amb un balcó obert al Mediterrani i, especialment, la similitud cromàtica amb *La finestra oberta* de Matisse així ho fa pensar.

Dalí tornarà a retratar-se en l'acte de pintar en el mateix estudi de la Riba d'en Pichot, de Cadaqués, en un quadre que situem a l'entorn de 1920, malauradament en localització desconeguda.

Altres fragments del diari, que corroboren els paral·lelismes entre els escrits i el que plasma en els autoretrats, són els que posen de relleu que Dalí sovint fa gala d'una actitud distant i superior envers els seus companys, alhora que les seves maneres volen causar impacte sobre aquests i sobre la gent en general. D'altra banda, i cercant la mateixa finalitat, ens trobem amb un Dalí que ha anat modelant el seu aspecte físic: s'ha deixat créixer els cabells i les patilles i vesteix de manera extravagant.

L'Autoretrat de c. 1919 pertanyent a la col·lecció de la Fundació Gala-Salvador Dalí, el de c. 1920 de la col·lecció E. Isern Dalmau i el de c. 1921 del The Salvador Dali Museum de St. Petersburg (Florida), tenen en comú una singularitat que referma, en bona part, l'esmentat fins ara. L'artista se'ns mostra de perfil, mirant-nos, si bé un dels seus ulls queda ocult. Aquest posat, alhora que permet un magnífic estudi de la llum i els claroscurs, no pot amagar una certa arrogància, sense deixar al marge les connotacions iconològiques de l'ull al llarg de la història de l'art.

A l'Autoretrat de c. 1920 de l'antiga col·lecció Serraclara i a *l'Autoretrat amb coll rafalesc* de c. 1921, Dalí es mostra amb el paisatge de Cadaqués al fons, unint d'aquesta manera els seus temes predilectes d'aquells anys. Els paisatges són sempre l'excusa per recrear-se en la llum i el color, que cada vegada esdevé més brillant. El mateix Dalí comenta que pinta del natural i sent un especial interès per la llum del crepuscle, que li permet copsar la totalitat dels seus cromatismes. La pinzellada és solta i gruixuda, per tal d'evitar, com explica el 1922, que una posta de sol s'assembli a un cromó.

Si a *l'Autoretrat* de c.1920 se'ns presenta amb el cap girat cap a l'espectador en una actitud més romàntica, la del Dalí que sent una forta empatia amb la natura, en *l'Autoretrat amb coll rafaelesc* hi trobem un Dalí que mira a l'espectador de fit a fit, de manera gairebé severa. Tal i com queda implícit en el títol, aquest oli és un homenatge a un dels seus pintors preferits, Rafael, l'autoretrat del qual era sobradament conegut per Dalí, ja que estava reproduït en el frontispici del llibre dedicat a aquest artista de la col·lecció Gowans, que Dalí tenia al complet.

Podem dir, en definitiva, que, per regla general, en els retrats d'aquests anys hi trobem un Dalí narcisista que ocupa un lloc predominant en l'espai pictòric i exalta la seva individualitat, insinuant-se aquest exhibicionisme que el caracteritzarà al llarg de la seva vida. Artista i obra esdevenen indestriables, és a la vegada autor i protagonista tant de la seva obra com dels seus escrits. Segons Robert Lubar: "Parlar de l'autoretrat en l'obra de Dalí és, en gran part, redundant, ja que Salvador Dalí – l'home, l'artista i la persona – és el subjecte i l'objecte privilegiat de la seva trajectòria artística".

Nota:

1- Cal precisar que l'aproximació en els anys d'execució de les obres respon al fet que aquestes no estan ni signades ni datades, a excepció de *l'Autoretrat* de l'antiga col·lecció Serraclara, que està signat. Les dates que apareixen en aquest article són les que consten al *Catàleg Raonat* de pintures [1910-1930] de la Fundació Gala-Salvador Dalí.